

Sped. in abb. post. II grupp

Poština plačana v gotovini

List izhaja z vsemi potrebnimi dovoljenji vi demskih oblasti.

Il giornale si stampa col permesso delle Autorità della provincia di Udine.

UREDNIŠTVO in UPRAVA v. Mazzini, 10, Videm-Udine
Naročnina: letna 350.— lir, 6 mesečna 180.— lir

Leto II. — Štev. 15

ONAIR in naš preporod

V zadnjem času so italijanske oblasti znatno pospešile potujevalno akcijo med prebivalstvom Beneške Slovenije. Predvsem skušajo umoriti slovenski duh že pri otrocih še preden začnejo ti obiskovati osnovno šolo. V ta namen so skoro po vseh vaseh ustanovili otroške vrte, kamor sprejemajo otroke v starosti od treh let dalje. Razumljivo, da to množično ustavljanje otroških vrtec nima namena odpraviti veliko kulturno zaostalost, v kateri se nahaja naše ljudstvo, ampak je bilo plod nenadnega nacionalnospolitističnega besa. Pravimo besa in s tem prav nič ne pretiravamo, ker ta beseda točno opredeljuje dejanski položaj. Verjetno so hoteli s tem popolnoma udušiti slovensko zavest, predno bi se mogla ta v celoti prebuditi. Toda lahko rečemo, da je ta bitka za uničenje našega naroda, ki so jo začele demokrščanske oblasti, žalostno propadla. Otroški vrte so začeli nenadoma poganjati kakor gobe po jesenskem dežju. Toda če je bilo lahko poslati v neko vas učiteljico, je bilo mnogo teže sezidati primerne prostore za te vrte. Zato so začeli uporabljati vsa poslopja, ki so si jih lahko v ta namen prisvojili in ki jih je v prejšnjih časih zgradilo ljudstvo samo z lastnim delom in na svoje stroške. Pri svojem šovinističnem besu pa organizatorji teh ustanov niso nikoli gledali, če so ta poslopja ali prostori primerni za sprejem otrok, zlasti kar se tiče zdravstvenih predpisov.

Tako se je zgodilo, da je pred kratkim napravil pokrajinski zdravnik neden pregled v prostorih otroškega vrta v Brdu. Ob tej priliki je moral ugotoviti, da so prostori v vsakem oziru neprimerni za otroški vrtec. Ne samo, da je bila vlagava v njih neznotorna, ampak je moral ugotoviti tudi, da je ob slabem vremenu pronica na vseh krajih voda v prostoru, ker je bila streha za nič. Morda je ta človek v tistem trenutku ravnal samo kot pokrajinski zdravnik, ki mu je zaupano zdravje prebivalstva in ne kot Italijan, ter je ukazal, da morajo takoj zapreti

to solo in ni poprej obvestil o tem svojem ukrepu niti vodstva ONAIR.

To je bil vsekakor hud udarec za nekatere šoviniste, ki so reagirali kakor so pač vedeli in znali v svoji onemogli jezi. Vaški župnik je dvignil s tem v zvezni veliko prahu in pri tem je imel tudi deloma prav. Višjim oblastem je namreč pisal, da bi bilo treba, še preden so zaprli otroški vrtec, ki je užival njegovo visoko pokroviteljstvo, zapreti iz prav istih zdravstvenih razlogov druge šole, počenši pri ljudskih šolah v Brdu samem, ki so nameščene v še mnogo slabših prostorih od otroškega vrta. To je res in mu v tem damo tudi prav.

Da pa vkljub vsem potujevalnicam in vsemu šovinističnemu besu prihaja vedno bolj do izraza preporod narodne zavesti beneških Slovencev, nam priča dogodek, ki se je v zadnjem času izvršil v isti Terski dolini in ki jasno dokazuje, kako so vse po-

tujevalne spletke zapisane končnemu neuspehu.

Vojški naborniki, ki se morajo predstaviti pred vojaškimi nabornimi komisijami, so po svoji stari navadi proslavili ta dogodek, ki pomeni zanje prehod iz mladeničke v moško dobo, z organiziranjem svečanosti in z lepaki, ki so jih lepili po zidovih in v njih slavili svoj letnik 1931. Prvič v zgodovini Terske doline pa smo videli letos te lepake pisane v materinskem jeziku domačinov. To nam pove, da ne postajajo zreli samo mladeniči, ki gredo k vojakom, ampak, da je vedno bolj zrelo tudi vse beneško ljudstvo, pri katerem se je vzbudila narodna zavest in zavest njegovih pravic. Ljudstvo, ki je bilo toliko časa odtrgano od dragih slovenskih bratov, ki ni imelo nikoli niti ene slovenske šole v svojih krajinah, je samo od sebe prišlo na to, da je začelo pisati kot govor.

»W tri anu dan« so napisali naborniki letnika 1931 in mi popolnoma soglašamo z njimi, ker so bili oni prvi, ki so dali viden znak preporoda našega zapostavljenega ljudstva.

Zakaj se težko učijo

Šola nam je zelo pri srcu ker je že tipično za značaj Slovenev, da se zelo brinimo za vzgojo svojih otrok. V tem oziru čutimo, da smo precej različni od Italijanov, ker je Italija pred fašizmom, za časa fašizma in po njem stalno kazala zelo malo zanimanja za šolo in se je brigala v njej samo za propagando svojih načel in svoje ideologije.

Na djdaktičnem in vzgojnem podprtju smo zato ostali zelo odzadaj, skoraj na prvih početkih. V novejših generacijah učiteljstva se vedno bolj nagibajo od naravnega in tradicionalnega načina pouka otrok pri čitanju in pisanju k globalni metodici. Ta način pouka ima večje prednosti v primeru s prejšnjim. Kakor vsaka druga slovenska stvar, pa ima tudi ta način svoje napake in zato ga je treba uvajati s preudarkom in razumevanjem, upoštevajoč njegove dobre in slabe strani. Ta način omogoča, da se otroci lahko v najkrajšem času naučijo čitati in pisati zbrane, ker pomagajo otrokom z glasovnimi in pisownimi znaki, da si jih laže vtisnejo v spomin. Pri tem se poslužujejo velikih tabel s slikami, otroku znanih živali. Poleg je začetna črka imena te živali in tako ni strahu, da bi otrok to črko zamenjal s kakšno drugo.

Ta način pouka pa ima to slabo lastnost, da pusti otroke, katerih razum deluje bolj počasi in ne morejo takoj dojeti ponema, od zadaj. To se zgodi zelo pogosto prav v Beneški Sloveniji in sicer ne morda zato, ker so naši otroci bolj počasni pri svojem razumevanju, ampak zato, ker zlasti v prvem šolskem letu zaradi nepoznavanja italijanskega jezika, naletijo na velike težave.

Ti otroci namreč še ne poznajo italijanskih imen raznih predmetov, katerih slike jim kaže učitelj pri globalnem načinu pouka. Kadar vidijo na sliki mačko takoj misijo na besedo »mačka« in na začetno črko M, medtem ko bi hotela učiteljica s sliko prikazati črko G, ki je začetnica za italijansko besedo »gatto«. Na to razliko naletimo tudi pri vseh drugih podobah in tako nastanejo težave, na katere šolske oblasti niso še nikoli resno pomisli. To je prvi vzrok zakaj otroci po Angliji omejena le na šest tisoč italijanskih rudarjev; koliko bo med temi uslušljimi beneških Slovencev, še ne vemo. Vendar bodo zopet mnogi zapustili rodno grudo ter šli s trehuhom za kruhom in tuje kraje ter se pripružili enim petnajstim tisočem, ki že življajo v inozemstvu.

vilo ponavljajočih v italijanskih in furlanskih krajih.

Odstotek ponavljajočih otrok bi bil še mnogo večji, kot je, če bi se po teh šolah v resnici zahtevalo od njih da znajo tisto, kar zahteva ob koncu leta od njih učni načrt. V praksi pa se po teh šolah zahteva mnogo manj, kakor pa po šolah, kjer se poučuje v italijansčini. Italijanske otroke, le s težavo lahko primerjam peti razred v Beneški Sloveniji, kar se tiče pouka v italijansčini, tretjemu razredu normalnemu šol po drugih krajih. To dokazujejo tudi nujni, ki jih pokažejo tisti otroci, iz Beneške Slovenije, kateri gredo iz teh šolah srednje in trgovske šole v ravnihi.

Na djdaktičnem in vzgojnem podprtju smo zato ostali zelo odzadaj, skoraj na prvih početkih. V novejših generacijah učiteljstva se vedno bolj nagibajo od naravnega in tradicionalnega načina pouka otrok pri čitanju in pisanju k globalni metodici. Ta način pouka ima večje prednosti v primeru s prejšnjim. Kakor vsaka druga slovenska stvar, pa ima tudi ta način svoje napake in zato ga je treba uvajati s preudarkom in razumevanjem, upoštevajoč njegove dobre in slabe strani. Ta način omogoča, da se otroci lahko v najkrajšem času naučijo čitati in pisati zbrane, ker pomagajo otrokom z glasovnimi in pisownimi znaki, da si jih laže vtisnejo v spomin. Pri tem se poslužujejo velikih tabel s slikami, otroku znanih živali. Poleg je začetna črka imena te živali in tako ni strahu, da bi otrok to črko zamenjal s kakšno drugo.

Ta način pouka pa ima to slabo lastnost, da pusti otroke, katerih razum deluje bolj počasi in ne morejo takoj dojeti ponema, od zadaj. To se zgodi zelo pogosto prav v Beneški Sloveniji in sicer ne morda zato, ker so naši otroci bolj počasni pri svojem razumevanju, ampak zato, ker zlasti v prvem šolskem letu zaradi nepoznavanja italijanskega jezika, naletijo na velike težave.

Ti otroci namreč še ne poznajo italijanskih imen raznih predmetov, katerih slike jim kaže učitelj pri globalnem načinu pouka. Kadar vidijo na sliki mačko takoj misijo na besedo »mačka« in na začetno črko M, medtem ko bi hotela učiteljica s sliko prikazati črko G, ki je začetnica za italijansko besedo »gatto«. Na to razliko naletimo tudi pri vseh drugih podobah in tako nastanejo težave, na katere šolske oblasti niso še nikoli resno pomisli. To je prvi vzrok zakaj otroci po Angliji omejena le na šest tisoč italijanskih rudarjev; koliko bo med temi uslušljimi beneških Slovencev, še ne vemo. Vendar bodo zopet mnogi zapustili rodno grudo ter šli s trehuhom za kruhom in tuje kraje ter se pripružili enim petnajstim tisočem, ki že življajo v inozemstvu.

Tako je vedno manjše povpraševanje po siru, ki je znani pod imenom mlekarški sir, ker ga proizvajajo vaške mlekarne. Tudi spremembu značaja prebivalstva je pripomogla k tej preusmeritvi, ker je de-

TAJPANA

Tarnjeva puot 19 družin

Tri ljeta je pasalo, otkar je deštn spravu 19 familij tajpanskega komuna na strašno tarnjevo pot. Marca mjeseca 1948 ljeta so se namreč tisti ljudi trašerli tu Brazilijo, de na te drugi kraj morja prišle do kruha, kam jih je stuoru priti pleštški misjonar, don Moderjano. Ta človek, ki on je tu Brazilju že več ku 20 ljet, ima tam veliko sveta. Kar mu je dobro poznano življenje svojih pajizanov u tajpanskem komunu, je vjedou, de mu se velika parjudi emigrat u druge kraje, de pridejo do kruha; an zato jih je začel klicat, naj pridejo tak njemu, ker ima pošibiljat za dat djevo uodanju an o ljetim življenju v Braziliju, če bodo nježna poslušali, kar je seveda preslepiло naše jude, de so vjerual temu »dobremu pastirju duš«. Prodajali ali pa impenjali so svojo malo roubu, de so s tjem morli plačati vozbenje an dokumente an takuo so 17 marca pred tremi ljeti zapustili svojo domačo zemijo. Po dougin vožnju so na koncu paršli u to »terra promessa«, a tu so na velika začudenje obrjeti le zapusčeno zemjo an nekej lopat za jo začeti djelati. Kle na tjem svetu e se začel zanje te juštiti kalvarjo; djelati so muorli od zguodnega jutra pa do tarde nuoči, spati u močno slabih barakah, ki so jih muorli sami postrojiti an potjēm še lakot tarpijeti. Življenje te bo uski dan boj slabu an kar so te boji judje polamentali par suoju ospodarju don Moderjanu, jih je ta »bohuhon servitor« še minačju, de jih bo dauerat, zaki se rivelajo.

Kar nježa morli več prenašati te šklavitude, so protestali par tajpanskemu konzulu an je potem sam vidou ta na pušči njihovo slabo situacijom an jih uzen pod svojo protekcijon. Obrjetou jih je novo okupacijon u nekem formužu, par keteremu to nje blo neč buojsé, zato jih se itako malo uodinjalo, ne nježa morli kušiti še za polente skuhati. Za vuj slabcha an tud ne regularnega plačanja, so spet

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Kriza mlečnih izdelkov

Ze stokrat smo pisali, da je gospodarstvo v Beneški Sloveniji v krizi. V pričakovanju, da se bodo lotile tudi oblasti nekega dne proučevanja teh problemov in da bodo prišle ljudem na pomoč, hočemo tokrat obravnavati poseben problem našega gospodarstva, da bi tako še bolj prikažali njegove potrebe in poskusili nakazati nek izhod, ker naše krščne niso kakšne demagoške obtožnike, ampak samo konstruktivne kritike, ki hočajo seznaniti pristojne kroge z našimi potrebnimi in načinom možnosti njihovih rešitev.

Glavni dohodek beneških Slovencev, zlasti v Reziji, Terski in Karnijski dolini tvori živinoreja in z njo zvezana proizvodnja in prodaja mlečnih izdelkov. V zadnjih desetletjih pa so se izvršile na tem področju številne spremembe, ki so zelo vplivale na ustroj italijanskega trga. Od domače proizvodnje smo v vedno večji meri prešli na industrijsko proizvodnjo. Nastali so industrijski kompleksi, ki se vedno bolj večajo kot n. pr. Galbani, Locatelli, Polenghi e Lombardo itd., ki so postavili na trg sreč s posebnimi značilnostmi in ki jih proizvajajo v državnem merilu ter so z obsežno propagando navadili občinstvo na razne že znane tipe svojih izdelkov, kakor so siri: Pastorella, Belpaese, Belmondo, Astro, Robiolina Invernizzi, Mio in Bebè.

Tako je vedno manjše povpraševanje po siru, ki je znani pod imenom mlekarški sir, ker ga proizvajajo vaške mlekarne. Tudi spremembu značaja prebivalstva je pripomogla k tej preusmeritvi, ker je de-

ložaj je še posebno težak v naši pokrajini, ker imamo tukaj samo en velik potrošnji trg, ki ga tvori mesto Videm, kjer je približno desetina prebivalstva cele pokrajine. Ker v tej pokrajini, ki je pretežno kmečkega značaja, ne obstajajo velika mlekarška podjetja, kot v Lombardiji in Emiliiji, ki pokupijo mleko od kmetov, je logično, da morajo vse svoje mleko predelovati v zadružnih izmenjavih mlekarneh po vaseh. Iz tega izvira, da je proizvodnja mnogo večja kot pa je povpraševanje na trgu.

Pričevanje Beneške Slovenije pa morajo poleg industrijske konkurenco prenašati še konkurenco proizvodov v ravnini, ki imajo svoje prednosti. V ravnini namreč obstajajo večja kmečka naselja, kakor pa po naših gorah in zato dobijo vaške mlekarne večjo količino mleka za predelavo. Iz tega sledi, da se mlekarne v ravnini lahko opremijo s posmernimi in drugimi stroji, ki olajšajo delo in ga načinijo bolj dočkanosno, ter si lahko privoščijo tudi vzdrževanje diplomičnih mlekarjev, ki znajo izdelovati dobre vrste sira. Mlekarne v gorah pa, ki prejemajo le manjše količine mleka, jih še to ne redno, ker je dotok mleka odvisen od tega, če so kmetje v vasi ali na planinskih pašnikih politi, s težavo premorejo posmerni, diplomični mlekarji ali moderni mlekarji.

Kot vidimo je položaj precej resen in zahteva najnji ukrepov za pomoč, o katerih bomo govorili prihodnjem.

